

UNIUNEA EUROPEANĂ

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI ȘI
CERCETĂRII
ȘTIINȚIFICE

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

Investește în oameni !

FONDUL SOCIAL EUROPEAN

Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013

Axa prioritară nr.1 „Educația și formarea profesională în sprijinul creșterii economice și dezvoltării societății bazate pe cunoaștere”

Domeniul major de intervenție 1.5 “Programe doctorale și post-doctorale în sprijinul cercetării”

Titlul proiectului: **“Cultura română și modele culturale europene: cercetare, sincronizare, durabilitate”**

Beneficiar: **Academia Română**

Numărul de identificare al contractului: POSDRU/159/1.5/S/136077

Raport științific de cercetare doctorală

**Tutore îndrumător:
Prof. Dr. Wilhelm DANCĂ**

**Doctorand:
Cristian VECHIU**

București, 2015

UNIUNEA EUROPEANĂ

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI ȘI
CERCETĂRII
ȘTIINȚIFICE

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

Reflecții asupra liberului arbitru în gândirea lui Anselm

**Tutore îndrumător:
Prof. Dr. Wilhelm DANCĂ**

**Doctorand:
Cristian VECHIU**

Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului “Cultura română și modele culturale europene: cercetare, sincronizare, durabilitate”, cofinanțat de Uniunea Europeană și Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, contractul de finanțare nr. POSDRU/159/1.5/S/136077.

București, 2015

CUPRINS

INTRODUCERE.....	4
1. PROBLEMATICA LIBERULUI ARBITRU LA ÎNCEPUTUL EVULUI MEDIU. DE LA SFÂNTUL AUGUSTIN LA SFÂNTUL ANSELM.....	6
1.1. De la libertatea voinței la liberul arbitru.....	6
1.2. De la Augustin la Eriugena.....	8
2. IMPORTANȚA ULTIMEI LUCRĂRI A LUI ANSELM. UN ARGUMENT PENTRU DE CONCORDIA.....	12
2.1. Cadrul introductiv pentru receptarea tratatului De Concordia.....	12
2.2. Câteva receptări critice pentru De Concordia.....	15
2.3. Un argument în favoarea importanței tratatului De Concordia.....	18
3. INTRODUCERE ÎN PROBLEMATICA LIBERULUI ARBITRU LA ANSELM. CELE TREI DIALOGURI.	21
3.1. Anselm în căutarea adevărului.....	21
3.2. Liberul arbitru și păcatul originar.....	23
3.3. Liberul arbitru și problema răului.....	26
4. POATE FI ÎMPĂCAT LIBERUL ARBITRU CU PREDESTINAREA, PREȘTIINȚA ȘI HARUL LUI DUMNEZEU?	32
4.1. Liberul arbitru și preștiința lui Dumnezeu.....	32
4.2. De ce harul divin nu exclude liberul arbitru.....	37
CONCLUZII.....	41
BIBLIOGRAFIE.....	42

Rezumat

Subiectul acestui proiect de cercetare este teoria liberului arbitru a lui Anselm, teorie analizată în special din perspectiva ultimului său tratat, *De concordia praescientiae et praedestinationis et gratiae Dei cum libero arbitrio*. Această cercetare face parte din proiectul meu doctoral, care constă în traducerea lucrării menționate anterior și comentarea acesteia. Scopul principal al proiectului este de a analiza argumentele fundamentale ale lui Anselm pentru viziunea sa compatibilistă cu privire la liberul arbitru, îndeosebi argumentele pe care el le conturează în *De Concordia*. Deoarece proiectul meu doctoral este încă în desfășurare, acest studiu nu este unul exhaustiv. Prin urmare, comentariile mele cu privire la teoria liberului arbitru a lui Anselm pot fi integrate într-o lucrare mai mare, dar consider că prin studiul de față voi prezenta câteva idei principale care înglobează aspectele fundamentale ale argumentelor lui Anselm.

Această lucrare a fost concepută în patru capitole. În fiecare capitol am încercat să cercetez modul în care Anselm a ajuns la dezvoltarea argumentelor sale din *De Concordia*. Primul capitol oferă câteva contextualizări istorice; altfel spus, sunt puse în discuție ideile lui Augustin, Boethius și Eriugena cu privire la liberul arbitru și sunt analizate acele aspecte ale gândirii lor care au fost adoptate și adaptate mai târziu de către Anselm în conceperea propriei sale teorii. Obiectivul în acest prim capitol este acela de a oferi o viziune inteligibilă asupra influenței pe care au avut predecesorii lui Anselm în gândirea filosofică și teologică a acestuia. În același timp, am evidențiat și punctele de ruptură dintre cei trei filosofi amintiți mai sus și Anselm.

În cel de-al doilea capitol al proiectului meu, am încercat să înțeleg motivele pentru care tratatul *De Concordia* a fost adesea neglijat de către comentatorii specializați în filosofia și teologia anselmiană. De asemenea, am încercat să deconstruiesc criticile acestora într-o manieră care să permită o nouă interpretare a acestui ultim tratat. În acest capitol, argumentele mele principale se bazează pe faptul că anumite problematice cu privire la teoria liberului arbitru a lui Anselm au rămas nerezolvate în lucrările sale anterioare, iar motivul pentru care Anselm reia acest subiect (liberul arbitru) în *De Concordia* ține de dorința sa de a sublinia compatibilitatea dintre liberul arbitru și preștiința și harul lui Dumnezeu. Consider că Anselm a dorit să completeze ideile enunțate în cele trei dialoguri dedicate liberului arbitru și să ofere o imagine mai clară asupra modului în care harul divin nu anulează meritul și responsabilitatea pentru faptele ființelor umane. În acest capitol discut de asemenea și despre schimbarea de stil și metodă din *De Concordia* în comparație cu celelalte lucrări ale lui Anselm, schimbare care a fost

adesea apreciată ca semn al diminuării forței argumentative a lui Anselm. Deși nu consider această schimbare ca fiind un inconvenient pentru dezvoltarea retoricii din *De Concordia*, înclin mai degrabă să interpretez schimbarea ca pe o reală căutare a unui nou mod de exprimare a problemelor filosofice și teologice.

În cel de-al treilea capitol analizez argumentele oferite de Anselm în *De Veritate*, *De Libertate Arbitrii* și *De Casu Diaboli* și prezint gradual dezvoltarea teoriei sale. Astăzi, avem motive întemeiate să considerăm că Anselm a scris mai întâi *De Libertate Arbitrii*, dar el a recomandat citirea celor trei dialoguri începând cu *De Veritate*, care are o importanță deosebită pentru teoria sa cu privire la liberul arbitru deoarece prin această lucrare sunt elaborate anumite distincții terminologice care vor fi funcționale și în celelalte lucrări precum *Libertate Arbitrii* și *De Casu Diaboli*, dar și în *De Concordia*. Discuția despre adevăr din *De Veritate* nu este purtată doar din punct de vedere epistemologic; premisele de la care Anselm pleacă și concluziile la care ajunge sunt de asemenea metafizice și etice. Obiectivul său principal pentru distincțiile conceptuale din *De Veritate* a fost acela de a introduce în joc noțiunea de „rectitudine” (*rectitudo*), noțiune care se va dovedi a fi esențială pentru teoria liberului arbitru. De fapt, Anselm definește adevărul ca nefiind nimic altceva decât rectitudine (*rectitudo*). Această aserțiune este fundamentală pentru dezvoltarea argumentelor din *De Libertate Arbitrii*, deoarece în acest tratat Anselm definește liberul arbitru cu ajutorul conceptului de rectitudine. Doar despre persoana care păstrează rectitudinea de dragul rectitudinii se poate spune cu adevărat că posedă liberul arbitru. Așadar, putem observa cum adevărul, rectitudinea și liberul arbitru sunt concepte interconectate. Mai mult, în *De Casu Diaboli* Anselm discută despre păcatul diavolului și despre cum o voință dreaptă poate fi coruptă. Am remarcat că argumentele lui Anselm din această lucrare gravitează în jurul a două idei:

- Dumnezeu nu este originea răului, iar singurul vinovat pentru căderea diavolului este însuși diavolul care nu a fost capabil să păstreze rectitudinea voinței, pe care a primit-o când a fost creat (acest argument este analog și pentru păcatul originar)
- Ființele umane și îngerii au fost create cu două tipuri de voință: una este cea pentru beneficiu (*commoditas*), cea de-a doua este voința pentru rectitudine (*rectitudo*). Chiar dacă aceste două voințe nu sunt contradictorii, ele intră adesea în conflict fiindcă ființele căzute nu mai pot recunoaște faptul că păstrarea rectitudinii reprezintă cel mai mare beneficiu.

Plecând de la acest punct, argumentez faptul că Anselm introduce abil în discuție conceptul teologic de har și rolul major al acestui dar din partea lui Dumnezeu pentru mântuire, iar problemele generate de acest concept în relație cu liberul arbitru sunt dezbătute pe larg în

ultimul său tratat, *De Concordia*. Ultimul capitol al proiectului meu de cercetare reprezintă o analiză a conflictului aparent dintre liberul arbitru și preștiința, predestinarea și harul lui Dumnezeu din perspectiva anselmiană. Am încercat în acest capitol să susțin ideea că teoria liberului arbitru a lui Anselm este una completă doar cu ajutorul acestei remarcabile lucrări, de mici dimensiuni, care a fost însă neglijată de mulți dintre comentatorii săi. Acest complex tratat filosofic și teologic aduce în prim-plan câteva dintre problematicile care au rămas nerezolvate în cele trei dialoguri. Dacă Anselm s-a străduit în lucrările anterioare să ofere o definiție coerentă pentru liberul arbitru, în *De Concordia* el reușește ceea ce Augustin nu a fost capabil să facă, și anume să argumenteze că atât harul divin, cât și meritul acțiunilor noastre sunt fundamentale în procesul mântuirii. Prin argumentele sale, Anselm reușește să arate și de ce se spune că Dumnezeu cunoaște dinainte toate faptele noastre, dar și cum această preștiință și harul Lui nu sunt în conflict cu liberul arbitru. Doi mari idei stau la baza firului argumentativ urmat de Anselm: mai întâi, subtila sa distincție dintre cele două tipuri de necesitate, iar apoi înnoirea unei distincții între mai multe tipuri de voință, și anume voința ca instrument, utilizarea voinței (procesul prin care voiești ceva nu este tot una cu voința) și voința ca înclinație (există două înclinații specifice fiecărei ființe umane: înclinația spre beneficiu sau avantaj și înclinația spre rectitudine sau dreptate).

Urmărind cu mare atenție textul original al tratatului *De Concordia*, am susținut prin acest proiect că argumentele lui Anselm cu privire la teoria liberului arbitru nu sunt doar inovatoare dacă ținem cont de perioada în care au fost concepute, ci sunt și sustenabile și rămân valoroase și pentru dezbaterile și disputele contemporane ale susținătorilor liberului arbitru și cei ai determinismului.